

ARCHEOLOGIE NOTA
SCHOTEN SCHIJNPARKLAAN
RESULTATEN

FODIO
Turnhoutsebaan 277
B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens
Niels Geelen
Jan De Beenhouwer

INHOUD

1.	Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek.....	3
1.1	Beschrijvend gedeelte	3
1.1.1	Administratieve gegevens	3
1.1.2	Kader waarbinnen het onderzoek plaats vindt	5
1.1.3	Onderzoeksopdracht.....	8
1.1.4	Werkwijze	9
1.2	Assessment rapport.....	10
1.2.1	De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied.....	10
1.2.2	Historische situering	14
1.2.3	Archeologische situering.....	20
1.2.4	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	22
1.2.5	Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed.....	23
1.2.6	Samenvatting	24
	Bibliografie.....	25
	Figurenlijst	27
	Archeologische periodes in Vlaanderen	28

COLOFON

erkend archeoloog: Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142

auteurs: Marleen Arckens, Jan De Beenhouwer, Niels Geelen

1. DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2017E104
Actoren		Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067 Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 (veldwerkleider) De Beenhouwer Jan OE/ERK/Archeoloog/2015/00068 Niels Geelen
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Schoten
	Deelgemeente	Schoten
	Site	Schijnparklaan
Kadastrale gegevens		Schoten 1 AFD, sectie D, percelen 346H, 346K
Oppervlakte onderzoeksgebied		6143 m²
Bounding box	punt 1 (NW)	x: 160528,9 y: 214716,1
	punt 2 (ZO)	x: 160635,7 y: 214602,7
Kadastraal percelenplan		Fig. 1
Topografische kaart		Fig. 2
Afbakening verstoorde zones	punt 1 (NW)	x: 160528,9 y: 214716,1
	punt 2 (ZO)	x: 160635,7 y: 214602,7
Begindatum onderzoek		10 mei 2017
Einddatum onderzoek		18 mei 2017

Fig. 1 Situering van het onderzoeksgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt Vlaanderen

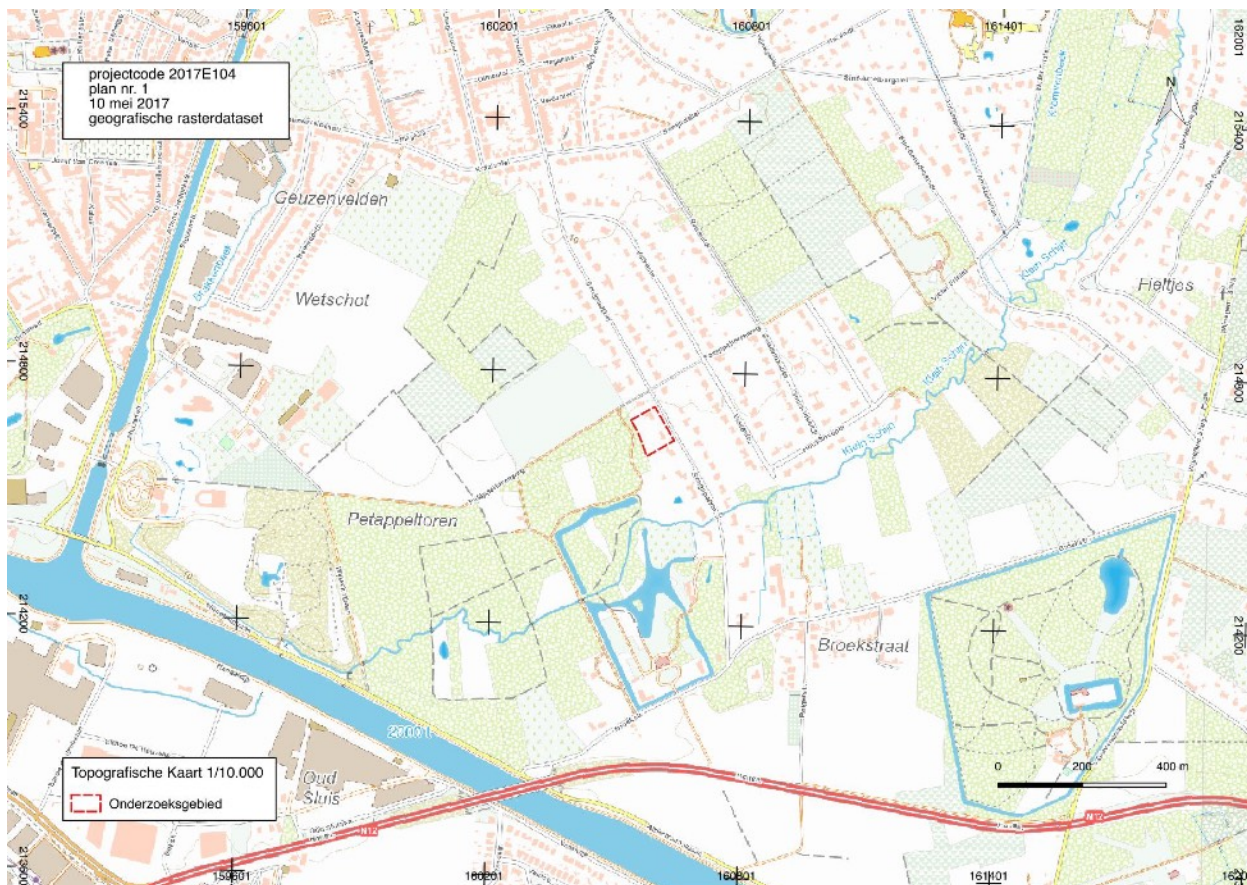

Fig. 2 Situering van het onderzoeksgebied de topografische kaart 1:10.000 © NGI

Fig. 3 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2016. © Geopunt Vlaanderen

1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt

Criteria uit het Onroerenderfgoeddecreet die aanleiding geven tot het opmaken van de archeologienota

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande verkavelingsvergunning.

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016.

Overwegend dat

- de aanvrager van de vergunning een privaatrechtelijk rechtspersoon is,
- de aanvraag geen betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering,
- de percelen waarop de vergunning betrekking heeft niet geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,
- de betrokken percelen niet volledig gelegen zijn buiten woon- of recreatiegebied. Het projectgebied bevindt zich op het gewestplan in code 104 (woonparkgebied) en code 800 (bosgebied).
- de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 3000m² bedraagt,

dient een bekrachtigde archeologienota te worden toegevoegd bij de aanvraag van een verkavelingsvergunning met ingreep in de bodem.

Geplande werken en bodemingrepen

Het onderzoeksgebied bestaat uit twee percelen: 346H (Schijnparklaan 38) en 346K (Schijnparklaan 40). Deze percelen hebben een oppervlakte van respectievelijk 2028 m² en 4115 m². In totaal is dit 6143 m². Het westelijk deel van de beide percelen heeft op het gewestplan als bestemming bosgebied. Het gaat om een oppervlakte van 2450 m² waar niet mag worden gebouwd. Op de overige ca. 3700 m² die gelegen is in woonparkgebied mag maximaal 250 m² worden bebouwd voor percelen tot 2500 m². Voor percelen groter dan 2500 m² is de limiet 400 m².

De eigenaars willen het perceel met huisnummer 40 verkleinen en het perceel met nummer 38 vergroten. Voor het verleggen van de perceelgrens is een verkavelingsvergunning vereist

Het perceel met huisnummer 40 wordt verkleind van 4115 m² naar 2105 m², het perceel met huisnummer 38 wordt vergroot van 2028 m² naar 4038 m². De bestaande bebouwing met een oppervlakte van 223 m² op het te vergroten perceel zal behouden blijven. De oppervlakte die hier in de toekomst mag bebouwd worden bedraagt maximaal 400 m². Er komt op dit perceel 177 m² vergunbare bebouwbare oppervlakte bij na de herkaveling. Het te verkleinen perceel zal in de toekomst aangeboden worden als bouwgrond. De toekomstige bebouwing mag maximaal 250 m² oppervlakte innemen.

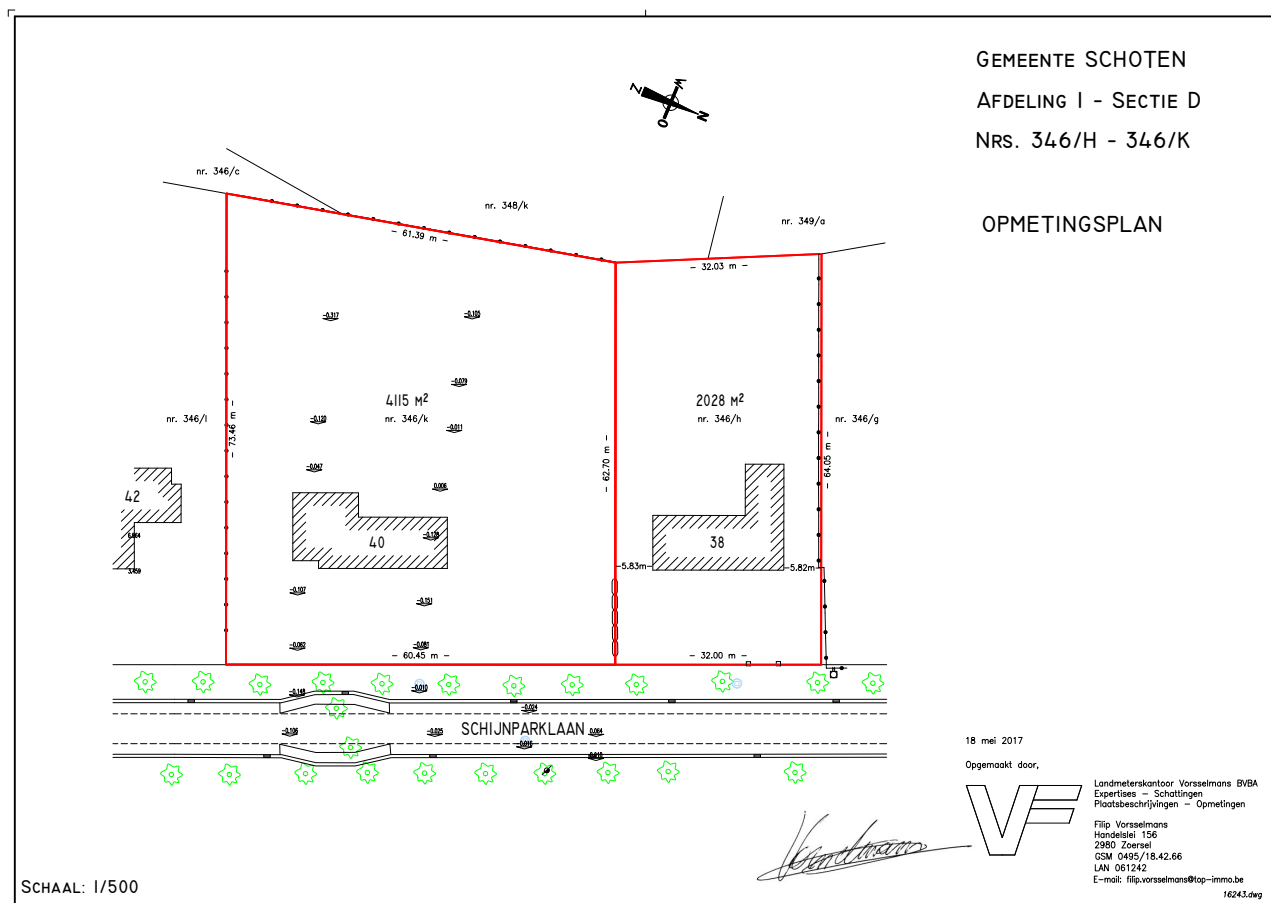

Fig. 4 plan 13. Bestaande Toestand. © Vorselmans BVBA

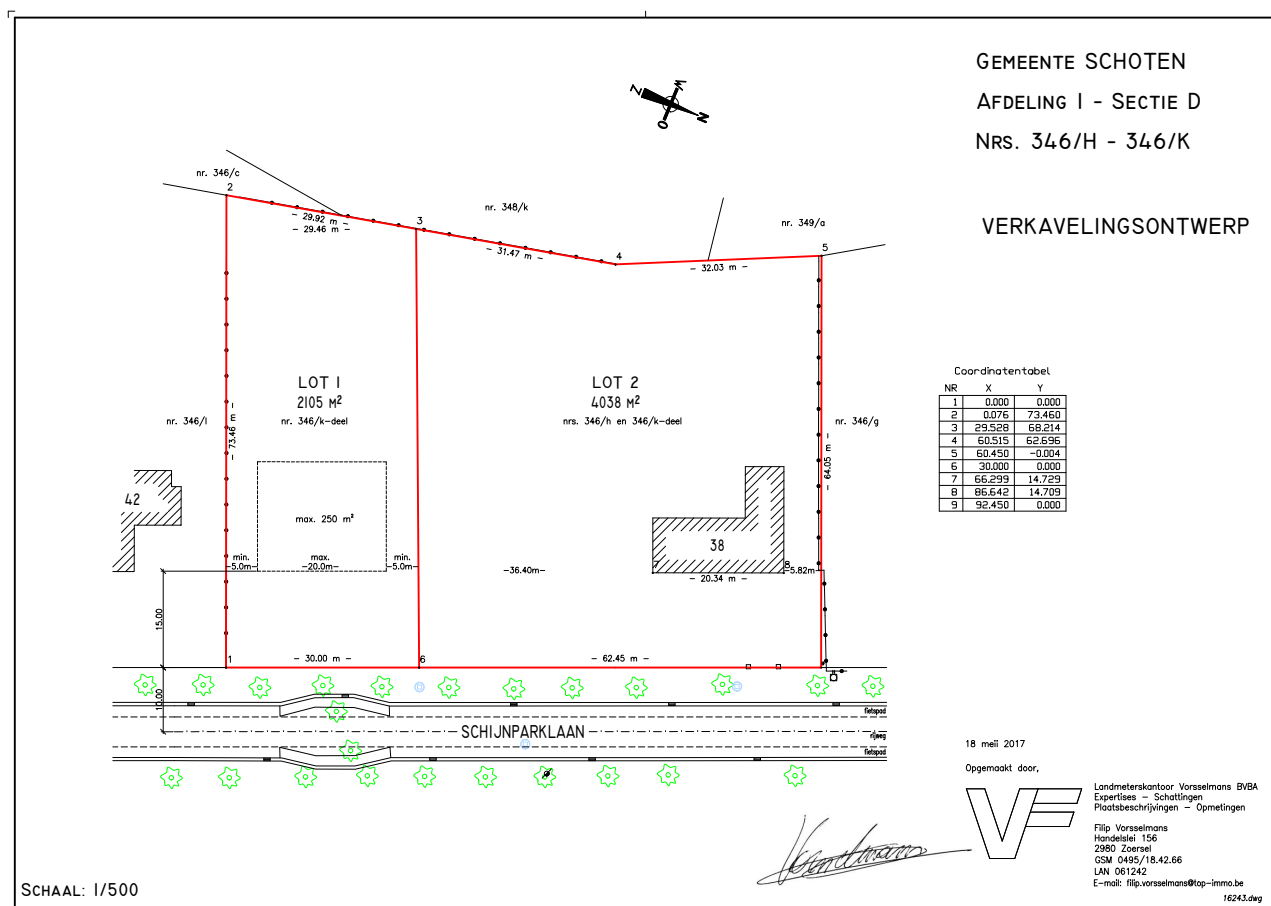

Fig. 5 plan 14. Verkavelingsontwerp. © Vorselmans BVBA

1.1.3 onderzoeksoopdracht

Vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie.

Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

1.1.4 Werkwijze

Om een beeld te schetsen van het fysisch geografisch kader werd een beroep gedaan op de topografische kaart van België in digitale versie¹, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart volgens Belgische classificatie², het kadastraal percelenplan³ en de luchtfoto's beschikbaar via Geopunt Vlaanderen⁴. De geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. De bodembedekkingskaart en de bodemerosiekaart werden geraadpleegd maar niet afgebeeld. De bodembedekkingskaart leverde geen bijkomende informatie op na consultatie van verschillende reeksen luchtfoto's. Op de bodemerosiekaart lag het onderzoeksgebied in een zone waarover de kaart geen informatie verschaft. De opdrachtgever leverde het plan bestaande toestand, het verkavelingsplan.

Voor de historische situering van het onderzoeksgebied werd een beroep gedaan op de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de kaart van Vandermaelen (1846-1854) en de Popp-kaart (1842-1879). Er werd gewerkt met de geografische rasterdatasets van de kaarten beschikbaar via geopunt. Via Cartesius werd de georeferende historische topografische kaart van 1873 geraadpleegd.

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via Web Map Service of als tiff/jpeg/pdf beschikbaar via de geoloketten van de Federale, Vlaamse en Provinciale overheden. De verwerking van de gegevens en aanmaak van de kaarten voor de archeologienota gebeurde met QGIS 2.14 Essen.

Door op de recente topografische kaart en het kadastraal percelenplan de historische gegevens te georefereren, werd de historische dimensie van het landschap in de zone van het projectgebied zo goed mogelijk gereconstrueerd. De indeling en inrichting van het landschap kregen bijzondere aandacht. Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand, om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal en de beschikbare cartografische bronnen geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt.

De gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vormden de basis voor de archeologische situering van het onderzoeksgebied aan de hand van de gelokaliseerde archeologische sites en vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed⁵ werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

¹ webservice cartoweb.be van het NGL.

² <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

³ http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE.

⁴ <http://www.geopunt.be>.

⁵ <https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

Geografische en topografische situering

Het onderzoeksgebied is gelegen in het zuiden van de gemeente Schoten, op 1,5 km van de dorpskernen van Schoten in het noordwesten en Wijnegem in het zuidwesten.

Geografisch ligt Schoten in de Noorderkempen of Antwerpse Kempen, een gebied dat behoort tot de Kempische laagvlakte in Laag-België. De Kempische laagvlakte is het gebied gelegen tussen de Schelde polders in het westen en het Limburgs plateau in het oosten. Deze laagvlakte loopt verder door op Nederlands grondgebied.⁶ Het onderzoeksgebied is terug te vinden op de topografische kaart 1/10.000 kaartblad 15/4N.

Geomorfologisch behoort het gebied tot de depressie van de Schijns-Nete ook gekend als de Kempische Laagvlakte. Dit is het gebied tussen de Scheldepolders in het westen en het Limburgs plateau in het oosten. De depressie omvat het gehele middelste deel van de provincie Antwerpen. In dit zandig laag gelegen gebied blijft de topografie beneden 20 m TAW. Het landschap is er vlak tot golvend. Het onderzoeksgebied is vlak en heeft een hoogte van ca. 7 m TAW. Het bevindt zich op de noordelijke helling van de vallei van de Kleine Schijn.⁷

Hydrografisch behoort het onderzoeksgebied tot het deelbekken van de Bovenschijn, het Beneden-Scheldebekken en het stroomgebied van de Schelde. Lokaal wordt het gebied ontwaterd door de Kleine Schijn die ca. 200 m ten zuiden van het onderzoeksgebied stroomt. Ca. 900 m ten zuiden van het gebied loopt het Albertkanaal en ca. 1200 m naar het westen loopt het Kanaal Dessel - Schoten.

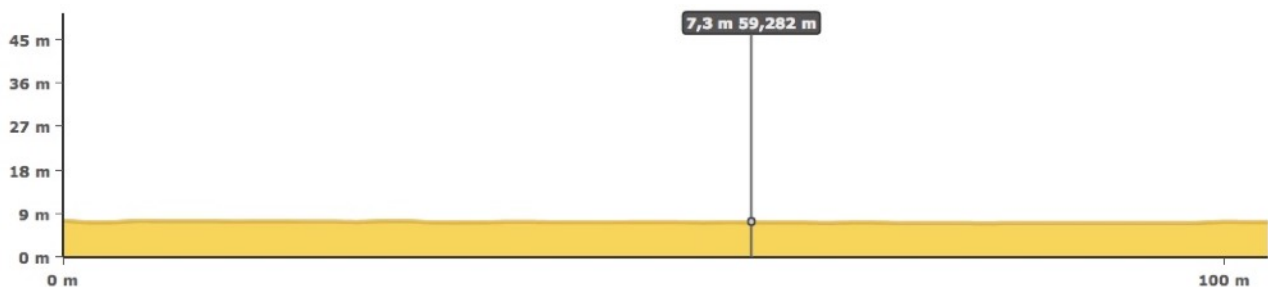

Fig. 6 plan 3. Profiel van het terrein van noordwest naar zuidoost. © Geopunt (10 mei 2017)

⁶ Adams & Vermeire 2002.

⁷ Adams & Vermeire 2002.

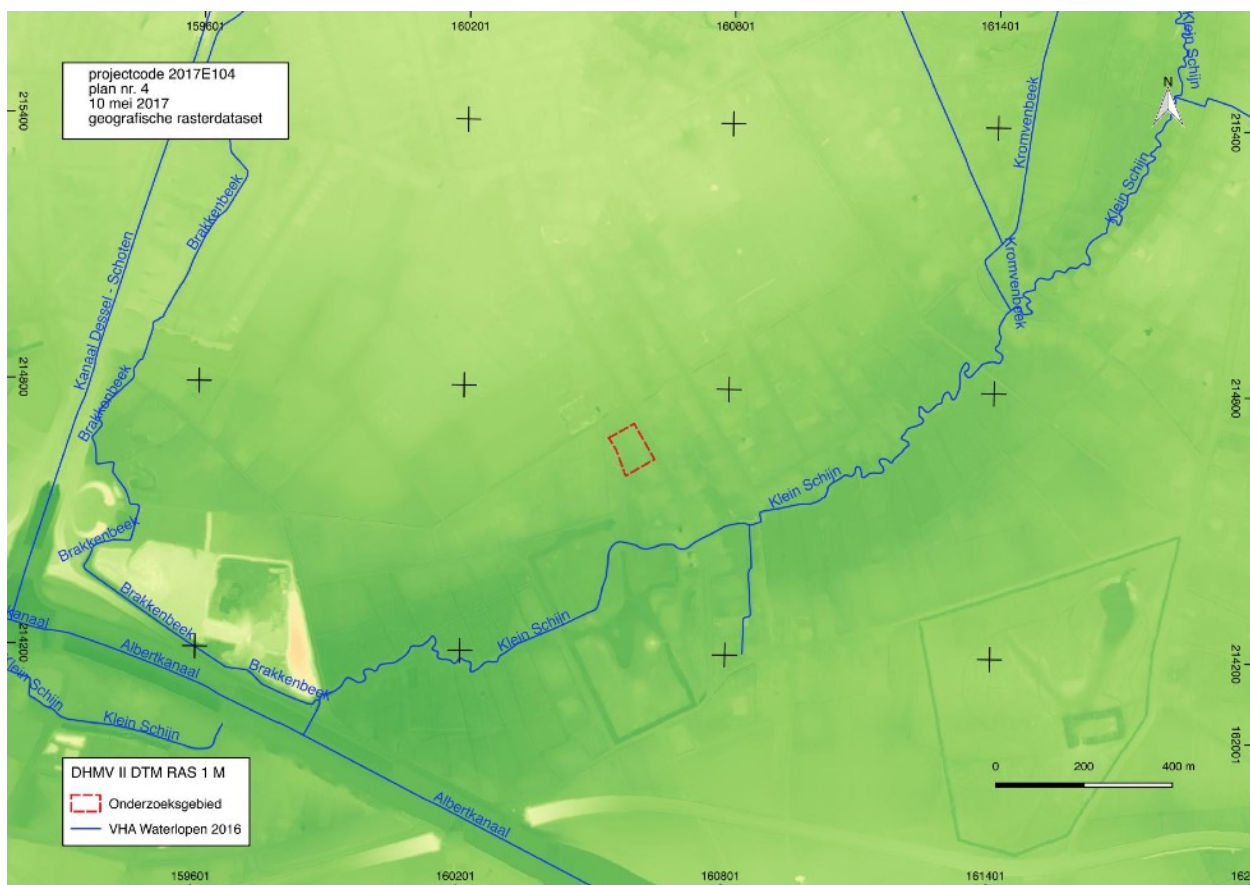

Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2016. © Geopunt

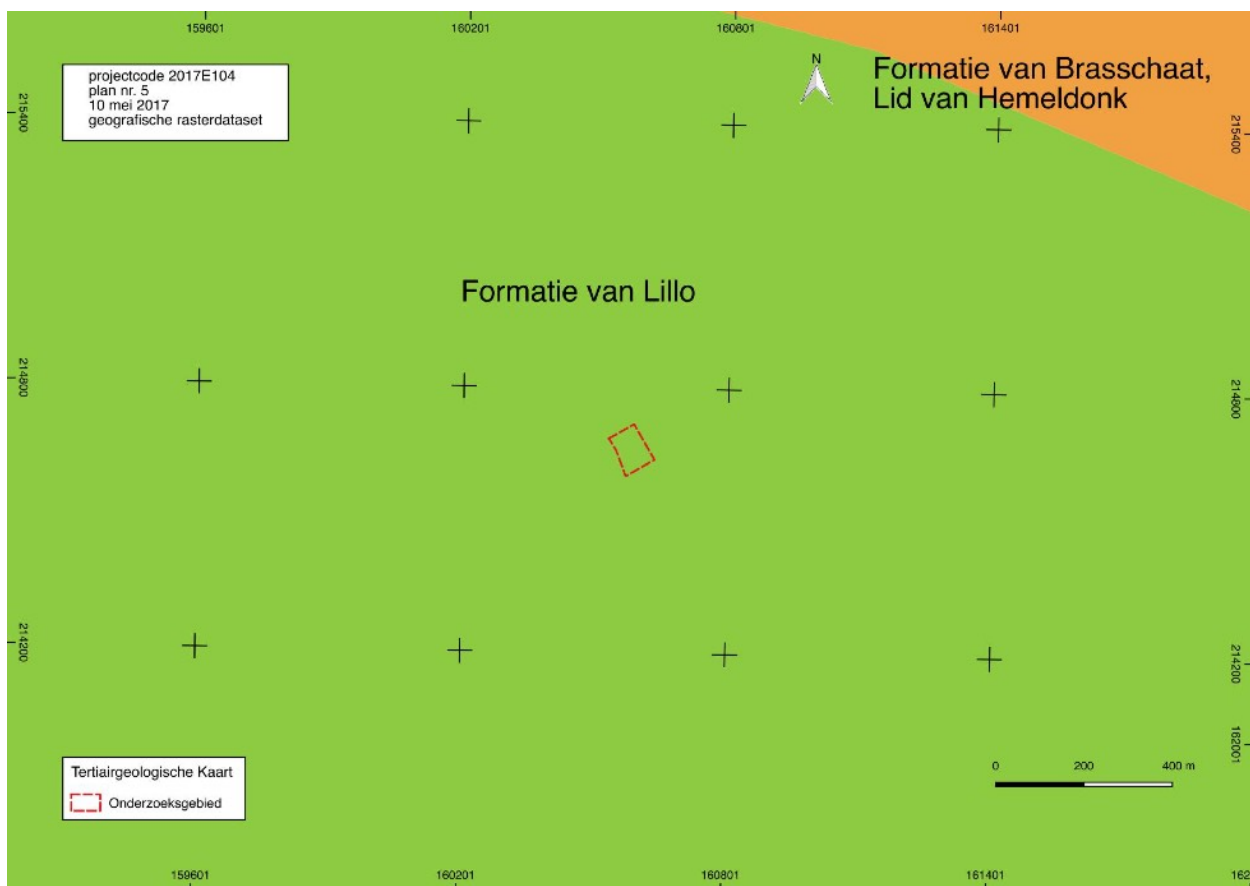

Fig. 8 Het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © Databank Ondergrond Vlaanderen

Geologische en bodemkundige situering

Het prequartaire substraat van het onderzoeksgebied is volgens de gegevens op de tertiairgeologische kaart opgebouwd uit de Formatie van Lillo. Deze formatie dateert uit het plioceen en bestaat uit groen tot grijsbruin fijn zand dat weinig glauconiethoudend is en aan de basis schelpen bevat. Chronostratigrafisch behoort de Formatie van Lillo tot het Plioceen.

Het uiterste noorden van het onderzoeksgebied bevindt zich op de quartairgeologische kaart 1:200.000 in een zone die geclassificeerd wordt als profieltype 1: bovenop het prequartaire substraat werden eolische zanden uit het weichseliaan (laat-pleistoceen) en mogelijk het tardiglaciaal (vroeg - holoceen) afgezet. Er vonden geen tardiglaciale en/of holocene afzettingen plaats boven op de pleistocene sequentie.

De rest van het gebied worden geclassificeerd als profieltype 1a: bovenop het prequartaire substraat vonden tijdens het weichseliaan (laat-pleistoceen) fluviatiele afzettingen plaats. Daarop rusten eolische afzettingen uit het weichseliaan (laat-pleistoceen) en mogelijk het tardiglaciaal (vroeg - holoceen). Hierboven bevinden zich fluviatiele afzettingen uit het holoceen en mogelijk het tardiglaciaal (vroeg-holoceen).⁸

Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie wordt de bodem van het onderzoeksgebied geclassificeerd als sterk vergraven gronden (OT).⁹ Ook binnen de internationale bodemclassificatie wordt de bodem ingedeeld onder de Technosols: bodems die door zware technische ingrepen gevormd zijn.¹⁰

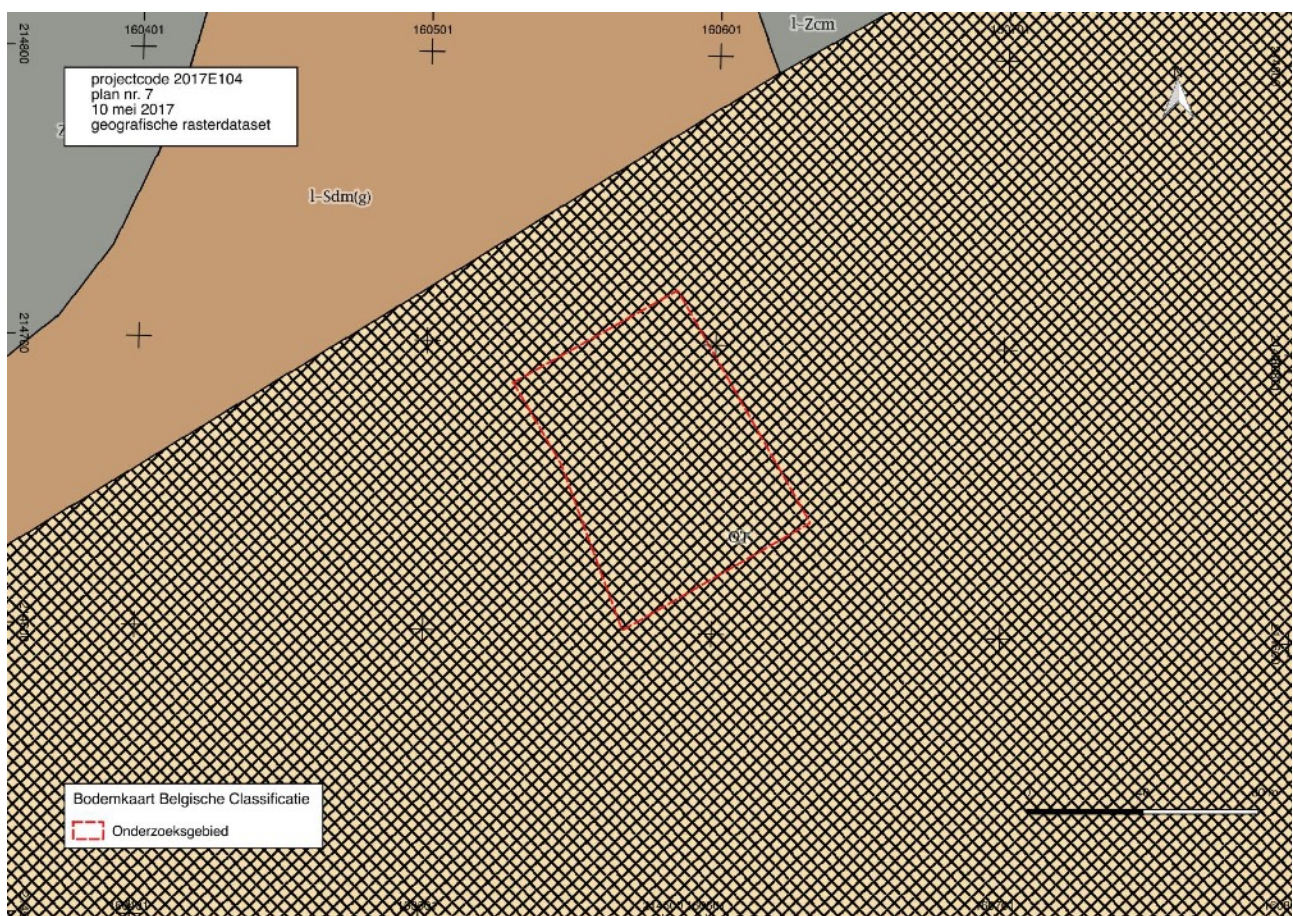

Fig. 9 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © Databank Ondergrond Vlaanderen

⁸ Bogemans 2005&2008.

⁹ Van Ranst en Sys 2000; Databank Ondergrond Vlaanderen.

¹⁰ Dondeyne et al 2015.

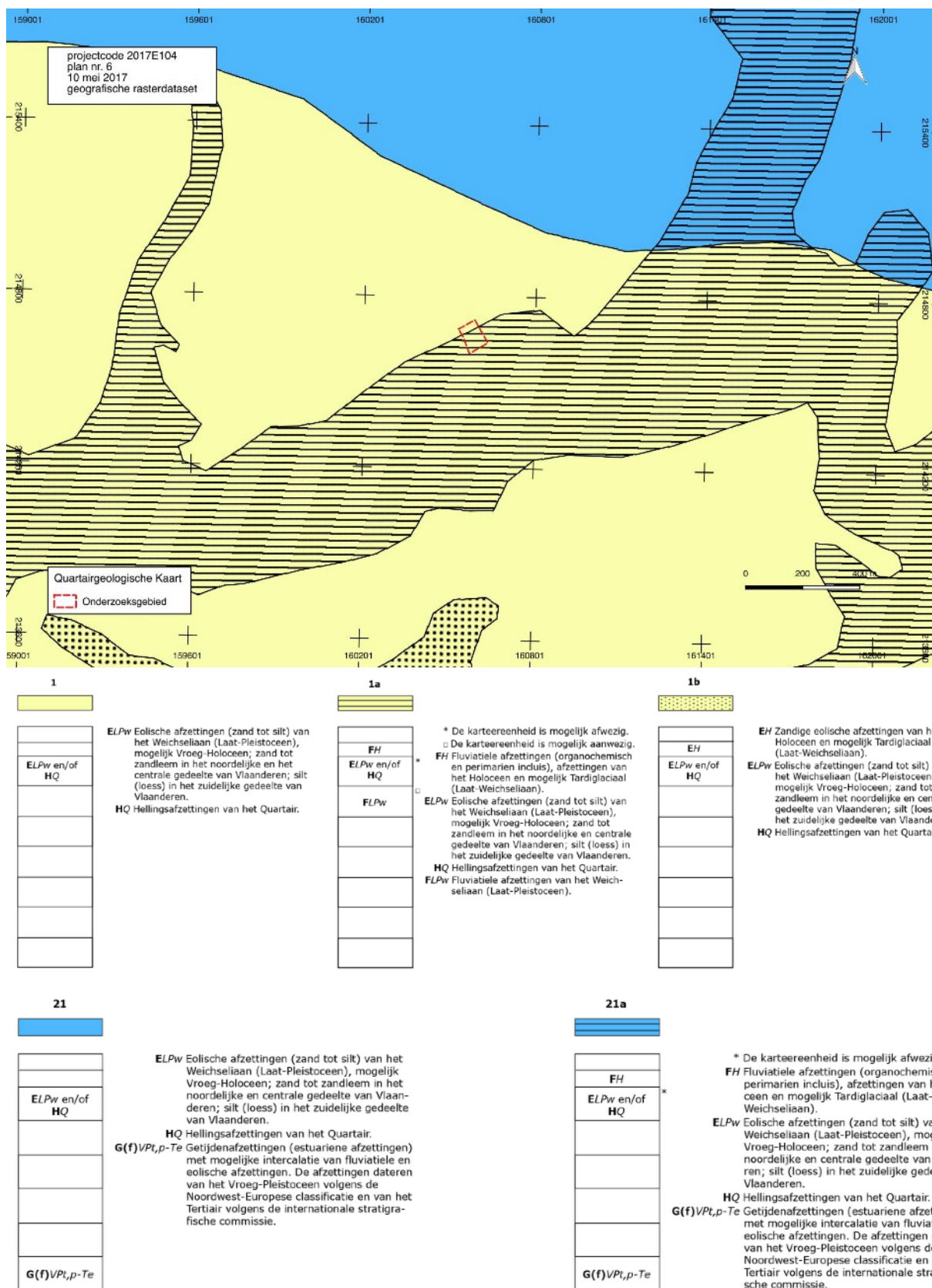

Fig. 10 Het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart. © Databank Ondergrond Vlaanderen

1.2.2 Historische situering

Inleiding

Schoten is vermoedelijk ontstaan gedurende de Frankische periode (5de-9de eeuw). Het zou ontstaan zijn uit een kouter, een hoger gelegen stuk land omringd door bos en moeras. Op deze kouter ontwikkelden zich velden, op de slechte gronden ontwikkelden zich hoeven van waaruit de ontginning begon. Uit verschillende groepjes hoeven ontstonden kleine gehuchten zoals Deuzeld, List en Elshout.

Gedurende de middeleeuwen was Schoten een allodium. Een allodium of eigengoed was een gebied waarvan het bezitsrecht absoluut was. Het maakte in feite geen deel uit van het koninkrijk of de staat waarin het gelegen was, dit in tegenstelling tot een leengoed. De heilige Reinildis schonk het allodium, waartoe Schoten, Merksem, Dambrugge en Sint-Jobin-'t-Goor behoorden, rond 660 aan de Sint-Pietersabdij van Lobbes (Henegouwen). In de 9de eeuw werd het gebied door de noormannen geplunderd en kwam het in handen van lokale edelen. In de 12de eeuw werden de gebieden stelselmatig teruggegeven aan de rechtmatige eigenaars: Engelbert van Schoten schonk het allodium in 1146-1153 aan de cisterciënzerabdij van Villers. Latere erfgenamen zouden deze beslissing echter betwisten. Tussen 1179 en 1185 beslisten abt Ulricus en Hendrik II van Breda dat Schoten verdeeld zou worden. Hendrik ging hierna onder andere over tot het bouwen van een burcht. Pas in 1251 werd er een einde gemaakt aan de betwistingen over de gronden: het allodium werd definitief verdeeld in twee heerlijkheden. Deze situatie bleef bestaan tot het einde van het Ancien Régime. In de 16e eeuw veranderde het allodium in een hertogelijk leen en werd zo afhankelijk van het Hertogdom Brabant. Het kerkelijke eigengoed werd bestuurd door de abten van Villers, het wereldlijke door de heren van Schoten, die tevens heren van Breda waren (1180-1287), de families van Wezemaal, Bautersem en Glimes (1287-1561). Na de familie Glimes werd het wereldlijke gebied verschillende keren opgedeeld en verkocht.

In de tweede helft van de 19e eeuw leidde een bevolkingsexplosie tot een sterke uitbreiding van de woonkernen. In 1846-1856 werd het Verbindingskanaal, de voorloper van het Albertkanaal, uitgegraven. Dit kanaal werd in 1866-1874 gevolgd door het Kanaal Dessel-Schoten. Ten gevolge van deze ontsluiting kwam er meer industrie. Na 1918 kende het centrum van Schoten een snelle uitbreiding, voornamelijk met residentiële wijken.¹¹

Cartografische bronnen

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, in 1771-1778 opgemaakt in opdracht van graaf de Ferraris, geeft ons een duidelijk beeld van de inrichting van het landschap op het einde van de 18de eeuw. Het onderzoeksgebied is gelegen in een naaldbos en grenst aan een weg die ten noorden van het gebied loopt. Deze weg komt qua ligging en oriëntatie overeen met de huidige Paltappeltorenweg. Het landschap wordt bepaald door de vallei van de Kleine Schijn met natte weilanden en bossen. Ten noorden en ten zuiden van deze vallei liggen landbouwgronden. Ca. 200 m ten zuidwesten van het gebied staat Kasteel Keyckuyt met aansluitend bij het kasteel moestuinen en een formele tuin. Het Klein Schijn stroomt tussen de beide delen van de tuin. Het volledige domein is omgracht.

Op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854) is het westelijke deel van het onderzoeksgebied nog beplant met bomen, het oostelijke deel is in gebruik als landbouwgrond. Over de noordoostelijke hoek loopt een weg. Ten zuiden van het onderzoeksgebied is het Kempisch Kanaal, de voorloper van het huidige Albertkanaal, aangelegd. De bebouwing in de omgeving van het gebied is stabiel gebleven. Vooral ten oosten van het onderzoeksgebied is de oppervlakte beplant met naaldbomen sterk toegenomen. De formele tuin ten noorden van Kasteel Kyckuit is gedeeltelijk vervangen door een Engelse landschapstuin.

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Schoten*, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120702> (geraadpleegd op 11 mei 2017).

Fig. 11 Situering van het projectgebied op de Ferrariskaart. © KBR

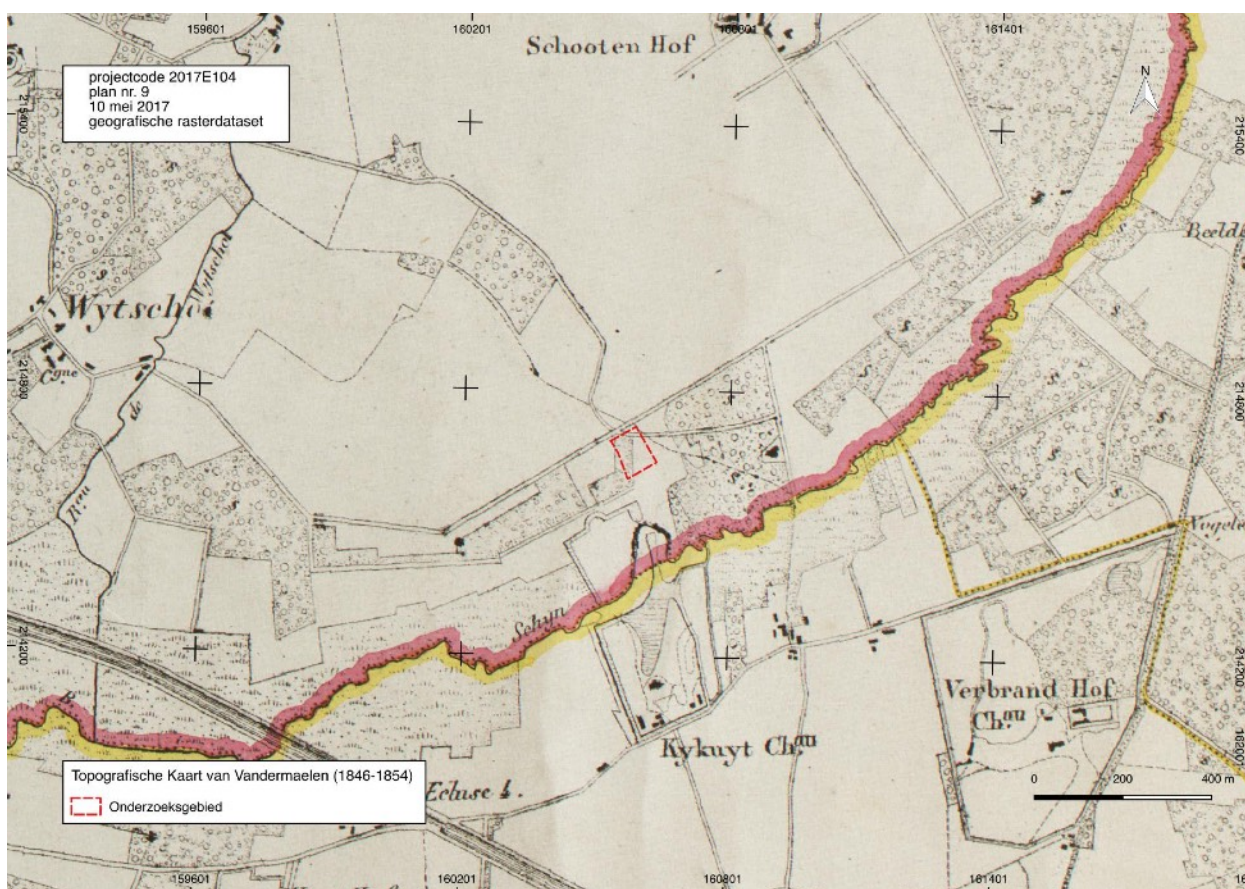

Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt

De Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) toont dat het gebied ten zuiden ligt van een grote weg, chemin nr. 56. Deze weg komt overeen met de huidige Paltappeltorenweg. Over de noordoostelijke hoek van het terrein loopt een kleine weg, sentier nr. 27. Ca. 20 m ten noorden van het gebied staat een gebouw. Het enige andere gebouw in de omgeving bevindt zich ca. 250 m ten oosten van het onderzoeksgebied.

De Popp-kaart (1842-1879) toont een erg gelijkaardige situatie. Enkel de vorm van de percelen is gewijzigd en de landweg over het noordoosten van het gebied is verdwenen.

Op de topografische kaart van 1873 is de landschapsinrichting zeer vergelijkbaar met de Vandermaelenkaart. Het onderzoeksgebied zelf maakt nu deel uit van een zeer grote landschappelijke tuin die behoort bij het kasteel Kyckuit. Het is deels bedekt met bomen, deels met verschillende wegen die vertrekken vanaf het kasteel. De aanleg van een dergelijke tuin gaat gepaard met graafactiviteiten ten behoeve van het creëren van artificieel reliëf in de tuin.

Op de luchtfoto van 1971 is de aanleg van de landschappelijke tuin nog steeds herkenbaar in het landschap onmiddellijk ten zuiden van het onderzoeksgebied. De westelijke rand van het onderzoeksgebied is bebost. Het deel dat grenst aan de pas aanlegde Schijnparklaan is braakliggend op een gebouw in de zuidoostelijke hoek na. De bebossing in de Schijnvallei is sterk toegenomen.

De luchtfoto van 1990 toont een explosieve toename in de bebouwing ten noorden en zuidoosten van het onderzoeksgebied, grenzend aan de Schijnparklaan. Ten westen van het onderzoeksgebied zijn de bossen nog bewaard gebleven. In de noordoostelijke hoek van het onderzoeksgebied is nu ook een woning opgetrokken. Deze situatie komt overeen met de meest recente luchtfoto van 2016.

Tot voor kort stond op beide percelen een woning. Sinds de opname van de luchtfoto van 2016 is het gebouw op perceel 346K afgebroken. Het afgebroken gebouw beschikte over een kruipruimte tot 0,70 m -mV en een beperkte kelder van 3X3 m en tot 2m -mV. Voor de beide percelen samen bedroeg de bebouwde oppervlakte 492m². De verharde toeritten naar de inpandige garages hadden samen een oppervlakte van 155 m².

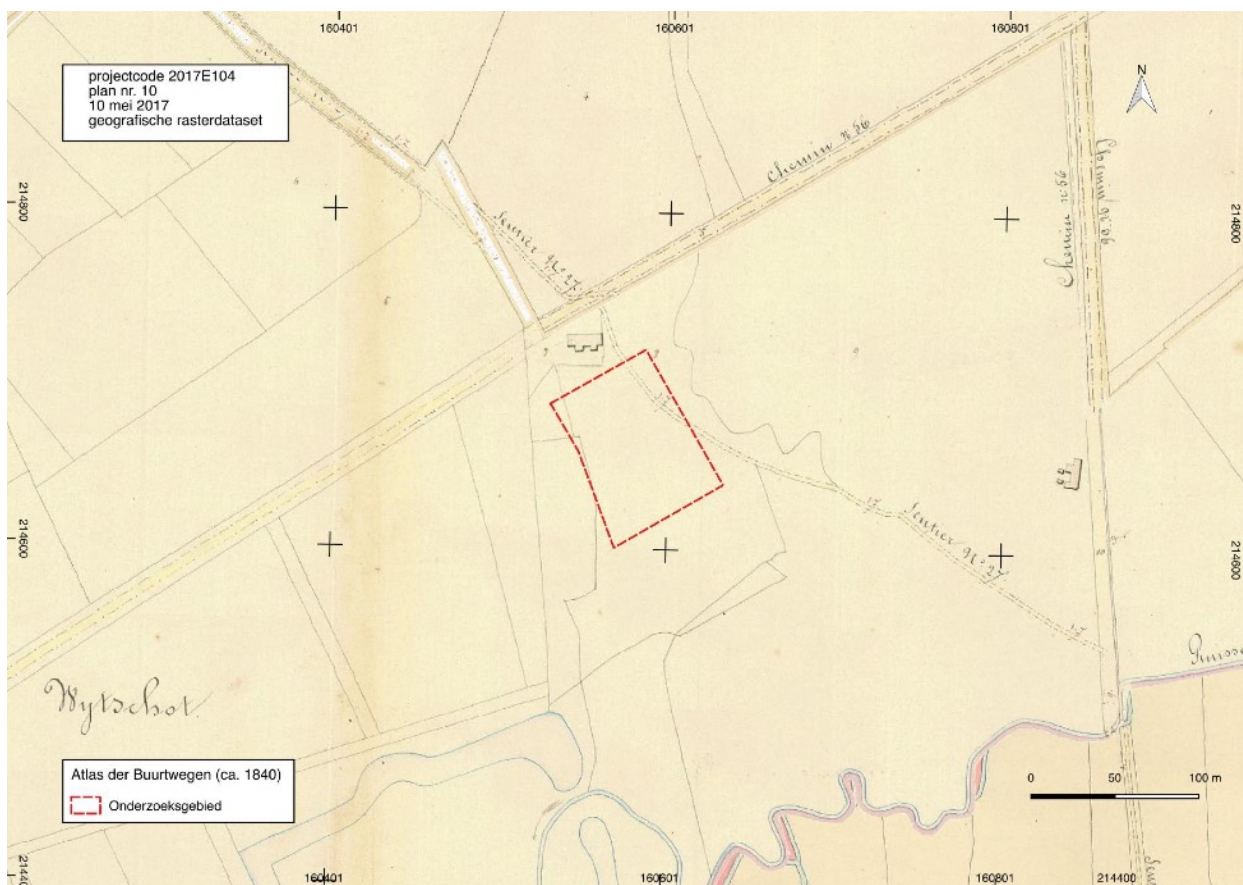

Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen. © Geopunt

Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Popp-kaart. © Geopunt

Fig. 15 Situering onderzoeksgebied op topografische kaart van 1873. © NGI & Cartesius.be

Fig. 16 Orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt

Fig. 17 Orthofotomozaïk kleinschalig zomer 1979-1990. © Geopunt

1.2.3 Archeologische situering

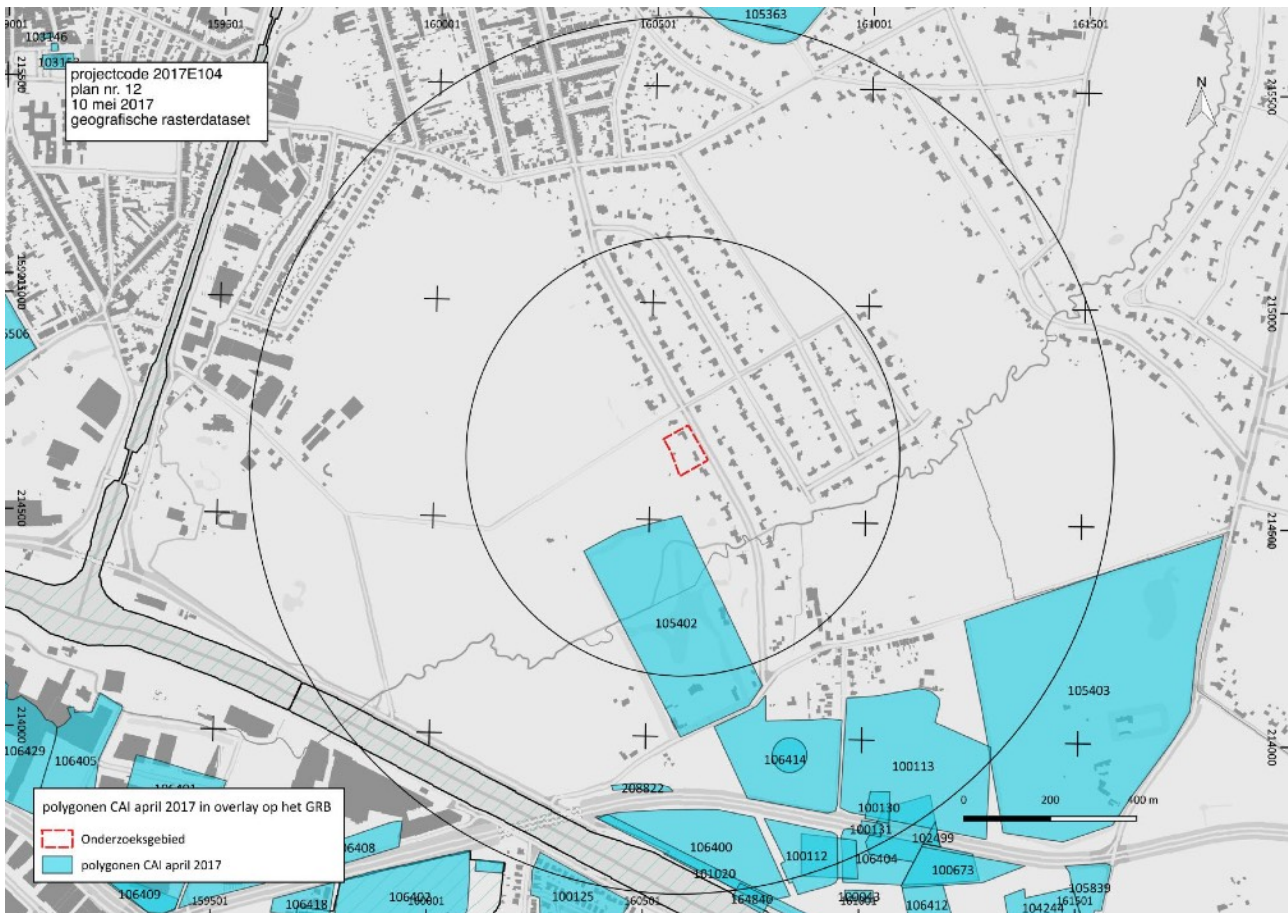

Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van het CAI toestand april 2017 in overlay op het Groot Referentie Bestand. © cai.erfgoed.net & Geopunt.

Het onderzoeksgebied is niet opgenomen in een vastgestelde of afgebakende archeologische zone en behoort ook niet tot de gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt. In de Centrale Archeologisch Inventaris¹² is er binnen een straal van 500 m één locatie opgenomen. Deze ligt ten zuiden van het onderzoeksgebied.

- CAI ID 105402 is de locatie van Kasteel Kijckuit. De eerste vermelding van dit kasteel dateert uit 1646. Het huidige bouw dateert van 1770. Begin 19de eeuw werden verbouwingen uitgevoerd. Tegelijkertijd werd een park met vijvers aangelegd.¹³

Ten zuiden van het onderzoeksgebied werden talrijke gekende archeologische vindplaatsen opgenomen in de Centraal Archeologisch Inventaris. De aangetroffen sporen getuigen van een intense menselijke occupatie van de hoger gelegen zandrug tussen de Kleine en de Grote Schijn doorheen de eeuwen. Er werden sporen aangetroffen van de middenbronstijd tot de middeleeuwen.

Het grondgebied van Wijnegem vormde het onderwerp van de prospectiethesis van J. Aendenboom¹⁴, die het gebied actief karteerde op het einde van de jaren 1980. Dit leverde prospectievondsten op in gans de zone ten

¹² De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient met verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105402 Kasteel Kijckuit (WG 43) (geraadpleegd op 11 mei 2017). Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Kasteel Kijckuit*, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14261> (geraadpleegd op 11 mei 2017).

¹⁴ Aendenboom 1987.

noorden van de dorpskern, op beide kanaaloevers. Ten oosten van het Albertkanaal vond hij hoofdzakelijk aardewerk uit de vroege, volle en late middeleeuwen, naast een kleine hoeveelheid lithisch materiaal in silex en Wommersomkwartsiet (CAI locatie 106414, 100112, 106404, 100113, 106400, 106412, 104244 en 106398). Ten westen van het Albertkanaal vond hij aardewerk uit de ijzertijd, de volle en de late middeleeuwen (CAI locatie 106402, 106408, 105732 en 100125). Dit was niet de eerste keer dat aardewerk uit de ijzertijd gevonden werd. Bij het uitzavelen van landbouwgronden in het begin van de jaren 1960, werden op verschillende locaties in Wijnegem scherven gevonden uit de ijzertijd.¹⁵

De eerste opgravingen in Wijnegem werden uitgevoerd door AVRA op de Steenakker, ten oosten van het Albertkanaal.¹⁶ Een lange reeks opgravingscampagnes van 1971 tot 2003 leverde een belangrijke bijdrage tot de bewoningsgeschiedenis van de gemeente.

Een openluchtheiligdom uit de Romeinse periode is één van de belangrijkste ontdekkingen (CAI locatie 100674). De omheinde cultusplaats die in gebruik bleef van de eerste tot de derde eeuw n. Chr., heeft inmiddels haar plaats verworven in de internationale literatuur.¹⁷ Gelijktijdig ontwikkelde zich een belangrijke bewoningskern, waarvan het handgevormd aardewerk in de oudste fase niet van dat van de late ijzertijd te onderscheiden is (CAI locatie 100673 en 102499). De vondst van een afvalkuil uit de vroege ijzertijd met ruw handgevormd aardewerk en weeftouwgewichten, bewijst dat in de buurt al eerder mensen woonden.¹⁸ Ook uit de middenijzertijd werden twee afvalkuilen opgegraven (CAI locatie 100131). Vijf kuilen ten westen van het heiligdom werden door middel van houtskool gedateerd in de late ijzertijd. Hoewel zij geen beenderresten bevatten, werden zij door G. Cuyt geïnterpreteerd als graven.¹⁹ Ondanks het voorkomen van deze geïsoleerde sporen, kan er op dit ogenblik geen continuïteit aangetoond worden met de latere bewoningskern.

Een andere belangrijke ontdekking was die van een een volmiddeleeuwse bewoningskern waarvan de bootvormige huizen, waterputten en spiekers werden teruggevonden (CAI locatie 100675). De woonhuizen behoren tot het type H1 A volgens Huijbers en zijn te dateren tussen 900 en 1200. ²⁰De Wijnegemse woonhuizen dateren uit de 12de eeuw.²¹

Bij archeologisch onderzoek in het kader van de aanleg van de wachthaven aan het Albertkanaal in 2009 en 2010 werden de paalkuilen aangetroffen van 5 constructies, waarvan er één op basis van het aardewerk en ¹⁴C gedateerd werd in de vroege middeleeuwen. Verder werden er drie waterputten gevonden op korte afstand van elkaar, waarvan er één dank zij een houtskoolrijke laag gedateerd kon worden in de tweede helft van de vierde eeuw n. Chr. (CAI locatie 101020 en 164840).²²

¹⁵ Fremault 1969.

¹⁶ Cuyt 1978.

¹⁷ Cuyt 1985; Slofstra & van der Sanden 1987; Derks 1998, 157-158, 166.

¹⁸ Cuyt & De Beenhouwer 1996.

¹⁹ Cuyt 2001.

²⁰ Huybers 2014, 378-380.

²¹ Cuyt 1991

²² Deville et al. 2011.

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?

Het onderzoeksgebied is vlak en heeft een hoogte van ca. 7 m TAW. Het bevindt zich op de noordelijke helling van de vallei van de Kleine Schijn die ca. 200 m ten zuiden van het onderzoeksgebied stroomt.

Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie wordt de bodem van het onderzoeksgebied geclassificeerd als sterk vergraven gronden (OT).

Ten zuiden van het onderzoeksgebied staat het Kasteel Kijckuit dat voor het eerst vermeld wordt in archiefbronnen uit het midden van de 17de eeuw. Begin 19de eeuw werd het huidige kasteel dat dateert van 1770 grondig verbouwd. Tegelijkertijd werd ten noorden van het kasteel een landschapspark met vijvers aangelegd. Reeds op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854) is te zien dat een begin gemaakt werd met de omvorming van de oorspronkelijke formele tuin van het kasteel tot een landschapspark. Op de topografische kaart van 1873 maakt ook het onderzoeksgebied deel uit van de tuin van het kasteel. Het is deels bedekt met bomen, deels met verschillende paden die vertrekken vanaf het kasteel. De aanleg van een dergelijke tuin gaat gepaard met graafactiviteiten ten behoeve van het creëren van artificieel reliëf in de tuin. Dat verklaart ook de classificatie van de bodem op de bodemkaart als vergraven grond.

Hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?

Het landschap rondom het onderzoeksgebied wordt op de Ferrariskaart getypeerd door de natte vallei van de Schijn. Buiten deze vallei vindt men enkele bossen en veel landbouwgebied met bewoning. Vanaf de aanleg van het Albertkanaal en het Kanaal Dessel-Schoten in het midden van de 19de eeuw neem het areaal bos en landbouwgrond toe ten nadele van de weiden. In de tweede helft van de 20ste eeuw vindt er een explosieve toename in de bebouwing ten noorden en zuidoosten van het onderzoeksgebied, grenzend aan de Schijnparklaan.

Het onderzoeksgebied was op het einde van de 18de eeuw beplant met naaldbos. In het midden van de 19de eeuw was het westelijk deel nog steeds beplant met naaldbos, het oostelijk deel was in gebruik als landbouwgrond. In het derde kwart van de 19de eeuw werd het onderzoeksgebied mee opgenomen in het landschapspark dat werd aangelegd ten noorden van kasteel Kijckuit. In het derde kwart van de 20ste eeuw werd de tuin van het kasteel verkleind, de Schijnparklaan aangelegd en werden de gronden grenzend aan de Schijnparklaan verkaveld. Op de zuidelijke helft van het onderzoeksgebied werden twee gebouwen opgetrokken. Het meest zuidelijke van de twee werd in 2016 gesloopt. Het afgebroken gebouw beschikt over een kruipruimte tot 0,70 mV en een beperkte kelder van 3x3 m en tot 2 m -mV. Voor de beide percelen samen bedroeg de bebouwde oppervlakte 492m². De verharde toeritten naar de inpandige garages hadden samen een oppervlakte van 155 m².

Wat is de impact van de geplande werken ?

Het onderzoeksgebied bestaat uit twee percelen: 346H (Schijnparklaan 38) en 346K (Schijnparklaan 40). Deze percelen hebben een oppervlakte van respectievelijk 2028 m² en 4115 m². In totaal is dit 6143 m². Het westelijk deel van de beide percelen heeft op het gewestplan als bestemming bosgebied. Het gaat om een oppervlakte van 2450 m² waar niet mag worden gebouwd. Op de overige ca. 3700 m² die gelegen is in woonparkgebied mag maximaal 250 m² worden bebouwd voor percelen tot 2500 m². Voor percelen groter dan 2500 m² is de limiet 400 m².

De eigenaars willen het perceel met huisnummer 40 verkleinen en het perceel met nummer 38 vergroten. Voor het verleggen van de perceelgrens is een verkavelingsvergunning vereist

Het perceel met huisnummer 40 wordt verkleind van 4115 m² naar 2105 m², het perceel met huisnummer 38 wordt vergroot van 2028 m² naar 4038 m². De bestaande bebouwing met een oppervlakte van 223 m² op het te vergroten perceel zal behouden blijven. De oppervlakte die hier in de toekomst mag bebouwd worden bedraagt maximaal 400 m². Er komt op dit perceel 177 m² vergunbare bebouwbare oppervlakte bij na de herkaveling. Het te verkleinen perceel zal in de toekomst aangeboden worden als bouwgrond. De toekomstige bebouwing mag maximaal 250 m² oppervlakte innemen. Het nieuwe gebouw zal moeten worden ingeplant op de plaats van de afgebroken woning. Daarbij kan maximaal 190 m² extra worden verstoord. De overige oppervlakte van eventuele toekomstige bebouwing overlapt met de inplanting van de afgebroken woning.

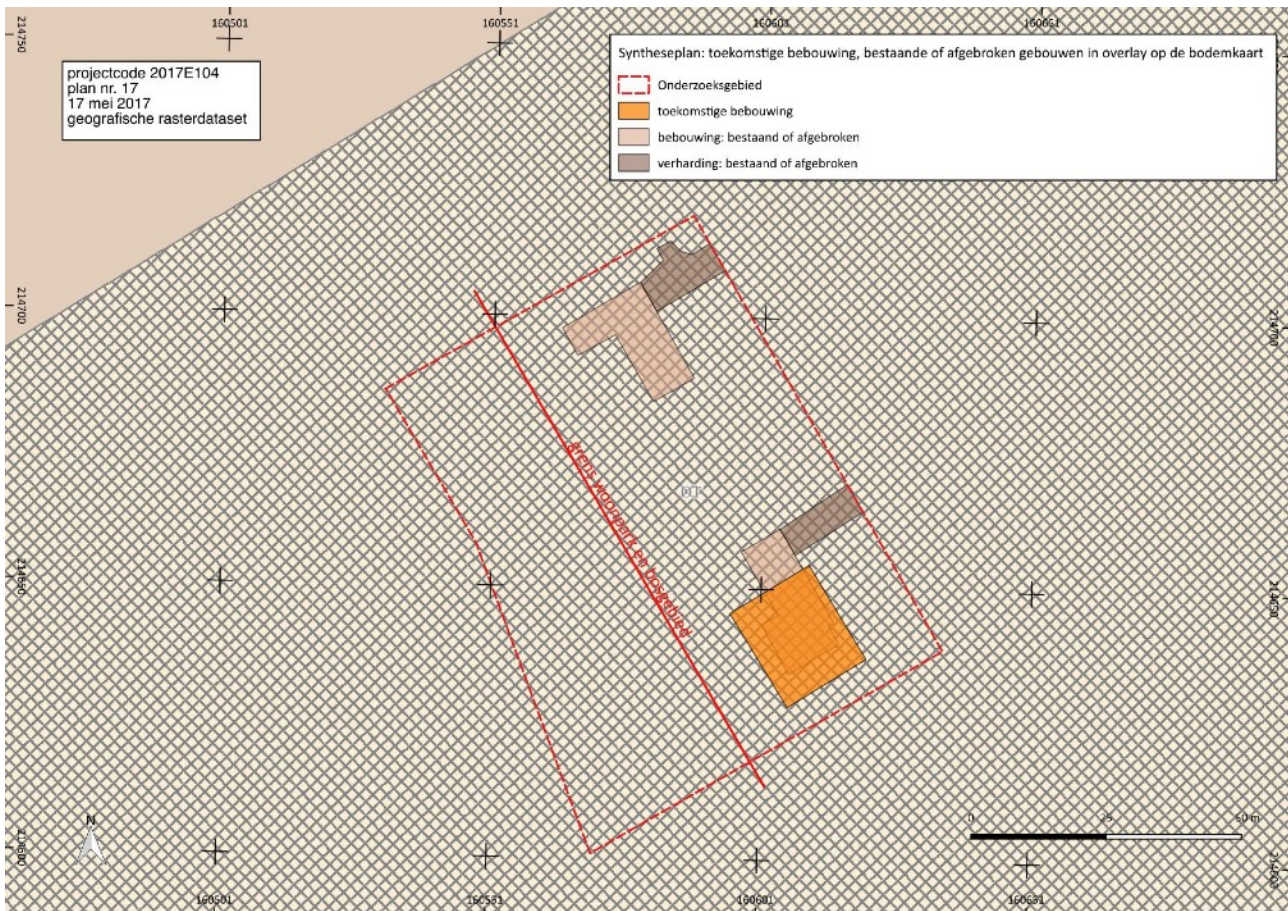

Fig. 19 Syntheseplan: het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie met in overlay de bestaande bebouwing en de zone waarbinnen mag worden gebouwd op het perceel Schijnparklaan 40 © Databank Ondergrond Vlaanderen

1.2.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Omwille van de beperkte impact die de in de toekomst vergunbare werken zouden kunnen hebben op eventueel bewaard archeologisch erfgoed en omwille van het historisch gebruik van het onderzoeksgebied als onderdeel van een landschappelijke tuin waardoor de bodem sterk vergraven werd, wordt het potentieel op kennisvermeerdering van het onderzoeksgebied als laag ingeschat en wordt er geen verder archeologisch vooronderzoek aanbevolen.

1.2.6 Samenvatting

Het onderzoeksgebied bestaat uit twee percelen aan de Schijnparklaan in Schoten met een oppervlakte van in totaal 6143 m². Het westelijk deel van de beide percelen heeft op het gewestplan als bestemming bosgebied. Het gaat om een oppervlakte van 2450 m² waar niet mag worden gebouwd. Op de overige ca. 3700 m² is gelegen in woonparkgebied. De eigenaars willen het perceel met huisnummer 40 verkleinen en het perceel met nummer 38 vergroten. Voor het verleggen van de perceelgrens is een verkavelingsvergunning vereist.

De bestaande bebouwing op het te vergroten perceel zal behouden blijven. Het te verkleinen perceel waarop het bestaand woonhuis reeds is afgebroken zal in de toekomst aangeboden worden als bouwgrond.

Ten zuiden van het onderzoeksgebied staat het Kasteel Kijckuit dat voor het eerst vermeld wordt in archiefbronnen uit het midden van de 17de eeuw. Begin 19de eeuw werd het huidige kasteel dat dateert van 1770 grondig verbouwd. Tegelijkertijd werd ten noorden van het kasteel een landschapspark met vijvers aangelegd. Reeds op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854) is te zien dat een begin gemaakt werd met de omvorming van de oorspronkelijke formele tuin van het kasteel tot een landschapspark. Op de topografische kaart van 1873 maakt ook het onderzoeksgebied deel uit van de tuin van het kasteel. Het is deels bedekt met bomen, deels met verschillende paden die vertrekken vanaf het kasteel. De aanleg van een dergelijke tuin gaat gepaard met graafactiviteiten ten behoeve van het creëren van artificieel reliëf in de tuin. Dat verklaart ook de classificatie van de bodem op de bodemkaart als vergraven grond.

Omwille van de beperkte impact die de in de toekomst vergunbare werken zouden kunnen hebben op eventueel bewaard archeologisch erfgoed en omwille van het historisch gebruik van het onderzoeksgebied als onderdeel van een landschappelijke tuin waardoor de bodem sterk vergraven werd, wordt het potentieel op kennisvermeerdering van het onderzoeksgebied als laag ingeschat en wordt er geen verder archeologisch vooronderzoek aanbevolen.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

- ADAMS R. & VERMEIRE S. 2002. Toelichting bij de quartairgeologische kaart, kaartblad 15 Antwerpen, Gent.
- Aendenboom J. 1987. Archeologisch onderzoek in de gemeente Wijnegem. Prospectie, analyse, synthese. Licentiaatsverhandeling RU Gent.
- BOGEMANS F. 2005 & 2008. Legende Overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen.
- CUYT G. 1978. Een La Tène-afvalkuil en -waterput op de 'Steenakker' te Wijnegem. Noordgouw 18/2-3: 65–84.
- CUYT G. 1985. De inheems-romeinse nederzetting te Wijnegem. *Archaeologia Belgica* 1/2: 67–70.
- CUYT G. 1986. Nederzetting uit de 12de eeuw te Wijnegem. *Archaeologia Belgica* 2/1: 85–86.
- CUYT G. 1991. Wijnegem: middeleeuws boothuis. *Avra Werking*, 58.
- CUYT G. 2001. Fosses de l'Âge du Fer moyen et récent à Wijnegem-Steenakker (B, Province d'Anvers). In Lodewijckx M. (ed.) *Belgian Archaeology in a European Setting II. Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae* 13: 25–40.
- CUYT G. 2006. Opgravingen aan de Oud Sluisstraat in Wijnegem. *Avra Bulletin* 7, 103–108.
- CUYT G., & DE BEENHOUWER J. 1996. Eine Abfallgrube aus der Frühen Eisenzeit zu Wijnegem (Prov. Antwerpen). In M. Lodewijckx (red.) *Album Amicorum André Van Doorselaer. Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae* 8. Leuven: 47–58.
- DERKS T. 1998. Gods, temples and ritual practices. The transformation of religious ideas and values in roman Gaul. *Amsterdam Archaeological Studies* 2. Amsterdam.
- DEVILLE T., VAN DE VELDE E. & HOUBRECHTS S. 2011. Wachthaven te Wijnegem (gem. Wijnegem). Definitief Archeologisch Onderzoek. *Condor Rapporten* 14. Martenslinde.
- DONDEYNE S., VANIERSCOT L., LANGOHR R., VAN RANST E. & DECKERS J. 2015. De grote bodemgroepen van Vlaanderen: kenmerken van de 'Reference Soil Groups' volgens het internationale classificatiesysteem World Reference Base. KU Leuven & Universiteit Gent in opdracht van de Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.
- HUIJBERS A. 2014. Huisplattegronden van agrarische nederzettingen uit de Volle Middeleeuwen in het Maas-Demer-Scheldegebied. In Lange, A.G., E. M. Theunissen, J.H.C Deeben, J. van Doesburg, J. Bouwmeester & De Groot T., (red.) *Huisplattegronden in Nederland. Archeologische sporen van het huis*. Amersfoort: 367-420.
- VAN RANST E. & SYS D. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Gent.

Digitale bronnen

AGIV. AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN
<https://www.agiv.be>

BODEMVERKENNER
<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>

CARTESIUS
<http://www.cartesius.be>

CARTOWEB
www.cartoweb.be, www.ngi.be

CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS
cai.erfgoed.net en <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN.
<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

GEOPORTAAL

<https://geo.onroenderfgoed.be>

GEOPUNT VLAANDEREN

<http://www.geopunt.be/kaart>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Figurenlijst

- Fig. 1 Situering van het onderzoeksgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt
- Fig. 2 Situering van het onderzoeksgebied de topografische kaart 1:10.000 © NGI
- Fig. 3 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2016. © Geopunt
- Fig. 4 plan 13. Bestaande Toestand. © Vorsselmans BVBA
- Fig. 5 plan 14. Verkavelingsontwerp. © Vorsselmans BVBA
- Fig. 6 plan 3. Profiel van het terrein van noordwest naar zuidoost. © Geopunt (10 mei 2017)
- Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M met in overlay de waterlopen zoals op genomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2017. © Geopunt
- Fig. 8 Het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © Databank Ondergrond Vlaanderen
- Fig. 9 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © Databank Ondergrond Vlaanderen
- Fig. 10 Het onderzoeksgebied op de quartargeologische kaart. © Databank Ondergrond Vlaanderen
- Fig. 11 Situering van het projectgebied op de Ferrariskaart. © KBR
- Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt
- Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen. © Geopunt
- Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Popp-kaart. © Geopunt
- Fig. 15 Situering onderzoeksgebied op topografische kaart van 1873. © NGI & Cartesius.be
- Fig. 16 Orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt
- Fig. 17 Orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1979-1990. © Geopunt
- Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van het CAI toestand april 2017 in overlay op het Groot Referentie Bestand. © cai.erfgoed.net & Geopunt.
- Fig. 19 Syntheseplan: het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie met in overlay de bestaande bebouwing en de zone waarbinnen mag worden gebouwd op het perceel Schijnparklaan 40 © Databank Ondergrond Vlaanderen

ARCHEOLOGISCHE PERIODES IN VLAANDEREN

Periode			Datering
steentijd	paleolithicum	vroeg (oud)	tot 300.000 BP
		midden	300.000 - 35.000 BP
		laat (jong)	35.000 - 14.000 BP
		finaal	vanaf 14.000 BP
	mesolithicum	vroeg	vanaf 9500 v. Chr.
		midden	8 ^{ste} millennium v. Chr.
		laat	7 ^{de} en 6 ^{de} millennium v. Chr.
		finaal	5 ^{de} millenium v. Chr.
	neolithicum	vroeg	5300 - 4400 v. Chr.
		midden	4400 - 3700 v. Chr.
laat		3700 - 3000 v. Chr.	
finaal		3000 - 2000 v. Chr.	
metaaltijden	bronstijd	vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
		midden	1800 - 1100 v. Chr.
		laat	1100 - 800 v. Chr.
	ijzertijd	vroeg	800 - 500 v. Chr
		midden	500 - 250 v. Chr
		laat	na 250 v. Chr
Romeinse tijd	vroeg	1 ^{ste} eeuw	
	midden	2 ^{de} en 3 ^{de} eeuw	
	laat	4 ^{de} eeuw	
middeleeuwen	vroeg	5 ^{de} tot 9 ^{de} eeuw	
	volle	10 ^{de} tot 12 ^{de} eeuw	
	laat	13 ^{de} tot 15 ^{de} eeuw	
nieuwe tijd			16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw
nieuwste tijd			19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw

Dit chronologisch kader is bedoeld ter oriëntatie. Er werd gekozen voor algemene tijdvakken om niet de indruk te wekken dat culturen in kalenderjaren kunnen worden gevat. De jaren voor 10.000 BP zijn uitgedrukt in 'jaren geleden' of jaren BP (before present = 1950). De jaren na 10.000 BP zijn uitgedrukt in jaren voor of na Chr.